

**Ανθολόγιο Λογοτεχνικών
Κειμένων
Α΄ & Β΄ Δημοτικού
Το δελφίνι**

3ος τόμος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
*Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου***

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού
με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το
Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας**

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Οικονόμου**

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Τασούλα Τσιλιμένη, Λέκτορας
του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Νικόλαος Γραϊκος, Εκπαιδευτικός

Λεωνίδας Καίσαρης, Εκπαιδ/κός

Μάνια Καπλάνογλου, Επίκ.

Καθηγήτρια του Παν/μίου Αιγαίου

ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Αλέξανδρος Ακριτόπουλος,

Λέκτορας του Παν/μίου

Δ.Μακεδονίας

Ιωάννης Μπάκανος, Σχολικός

Σύμβουλος

Ηλίας Αναγνώστου, Σχολικός

Σύμβουλος

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Βασιλική Λαμπίτση,

Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Θεόδωρος Τάσιος, Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Πέτρος Μπερερής, Χρίστος
Παπαρίζος, Σύμβουλοι του
Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
Νικολέττα Γλιάου, Μόνιμη
Πάρεδρος του Παιδ. Ινστιτούτου

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
Αλέξης Κυριτσόπουλος,
Εικαστικός καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ACCESS Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Τασούλα Τσιλιμένη
Νικόλαος Γραΐκος
Λεωνίδας Καΐσαρης
Μάνια Καπλάνογλου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

**Ανθολόγιο Λογοτεχνικών
Κειμένων
Α' & Β' Δημοτικού**

Το δελφίνι

3ος τόμος

Χρήστος Γαρουφαλής,
«Τα πασχαλινά αυγά» (λεπτομέρεια)

Έρθε η Πασχαλιά

- Έρθε η πασχαλιά!
λένε τα πουλιά
πάνω στα κλαδάκια.

- Έρθε η πασχαλιά
λεν όλο χαρά
και τα λουλουδάκια.

- Έρθε η πασχαλιά!
λέει, καθώς κυλά
και το ποταμάκι.

- Έρθε η πασχαλιά!
και τσουγκρίζει αυγά
το μικρό παιδάκι.

Χάρης Σακελλαρίου

Το λαγουδάκι της Λαμπρής

Ολοχρονίς η χαρούμενη οικογένεια του κυρ Λαγού χοροπηδάει, τραγουδάει και πλέκει κοφινάκια για το Πάσχα. Και σαν φτάσουν οι μέρες της Λαμπρής, ο κυρ Λαγός φωνάζει στη γυναίκα του και τα παιδιά του:

«Εμπρός! Φορτώστε τα καλαθάκια στην πλάτη σας και δρόμο για την πολιτεία. Θα περάσουμε από το σπίτι της κυρά Πασχαλιάς πρώτα».

Και τα λαγουδάκια φορτώνονται τα μισογεμάτα από καραμέλες και σοκολάτες καλαθάκια τους και ξεκινούν για την κοντινή πολιτεία. Κατά το

σούρουπο φτάνουν στο σπίτι της κυρά Πασχαλιάς.

«Χρόνια Πολλά, κυρά Πασχαλιά. Απογέμισέ μας τα καλάθια μας», της φωνάζουν.

Και η κυρά Πασχαλιά τους γεμίζει τα καλάθια τους με κόκκινα αυγά.

Βαριά φορτωμένα ύστερα τα λαγουδάκια, σα σκοτεινίασε, πήγανε κρυφά κρυφά στα μαγαζιά και πήρανε τη θέση τους μέσα στις βιτρίνες. Στύλωσαν περήφανα τα αυτάκια τους, σήκωσαν όρθια τα δυο μπροστινά τους ποδαράκια και περίμεναν να ξεμερώσει για να 'ρθουν οι φίλοι τους τα παιδιά, πήγαν να τα καμαρώσουν.

Αχ! Τι χαρά, σαν μαζεύτηκαν
μπρος στη βιτρίνα τα παιδάκια.
Ποιο θα πάρει το γεμάτο κοφινάκι,
ποιο θα πάρει το κόκκινο αυγό!

Σαν τέλειωσε η Πασχαλιάτικη
γιορτή, τα λαγουδάκια γυρίσανε
πάλι στο δάσος και άρχισαν
να πλέκουν καλάθια για τη
χαρούμενη γιορτή, που θα
ξανάρθει την ερχόμενη Λαμπρή.

Αντιγόνη Μεταξά (θεία Λένα)

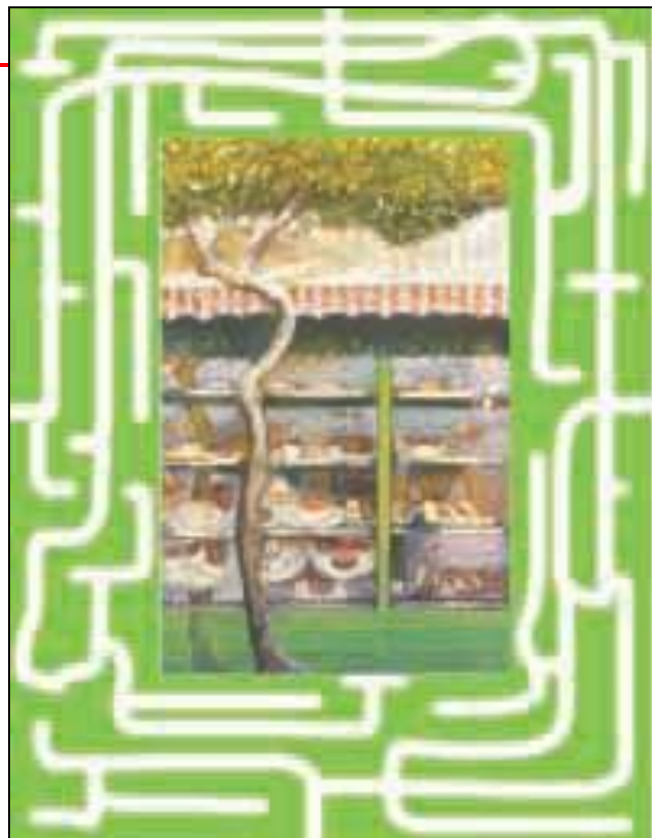

Ποιος γέμισε τα καλάκια με κόκκινα αυγά και σε ποιους έδωσαν οι λαγοί;

Ποιο δρόμο θ' ακολουθήσουν τα λαγουδάκια για να φτάσουν στη βιτρίνα;

Ειρήνη

Ηλιοπούλου, «Ζαχαροπλαστείο»

Μοιραστείτε ρόλους και «παίξτε» την ιστορία με τα λαγουδάκια στην τάξη. Μπορείτε να φτιάξετε χάρτινα καλάθια και να τα γεμίσετε με αυγά, καραμέλες και σοκολάτες. Στο τέλος χορέψτε όλοι μαζί με τη συνοδεία κάποιου πασχαλινού δημοτικού τραγουδιού, που μπορείτε να βρείτε σε διάφορα CD, όπως στα Πασχαλινά της Δόμνας Σαμίου.

Ο Χριστός και τα πουλιά

Κάποτε, λένε, έσκυψε ο Χριστός στα νερά μιας λίμνης και του έπεσε ο σταυρός και χάθηκε. Τότε μαζεύτηκαν γύρω του τα πουλάκια και θέλησαν να βοηθήσουν. Πρώτα πάει το περιστέρι, σκύβει στη λίμνη και βρέχει μόνο τα νύχια του. Ο Χριστός για να το θυμάται του βάζει κόκκινο χρώμα στα ποδαράκια του. Πάει το χελιδόνι, δεν καταφέρνει τίποτα. Ο Χριστός του βάφει την κοιλίτσα του με άσπρο χρώμα. Στην καρδερίνα, που δεν μπόρεσε κι εκείνη να τα καταφέρει, βάφει κόκκινη τη μυτούλα

και βάζει πιτσιλιές στα φτερά.
Στην πέρδικα για σημάδι
βάφει μύτη και πόδια κόκκινα, της
σουσουράδας κάνει τρίχρωμη την
ουρά της, στον κοκκινολαιμή -το
λέει και τ' όνομά του- βάφει
κόκκινο το λαιμό, στ' αηδόνι
χαρίζει μελωδική φωνή. Έτσι
συνεχίστηκε και στα άλλα
πουλάκια, είτε μικρά είτε μεγάλα.

Τέλος, ένας αϊτός από ψηλά
ζυγιάζεται και ορμά μέσα στα νερά
και ανασύρει το σταυρό.
Τότε ο Χριστός τον σφραγίζει στη
ράχη και τον κάνει σταυραϊτό.

Λαϊκός θρύλος*

---

*Λαϊκός θρύλος: διήγηση,
δημιούργημα της φαντασίας του
λαού

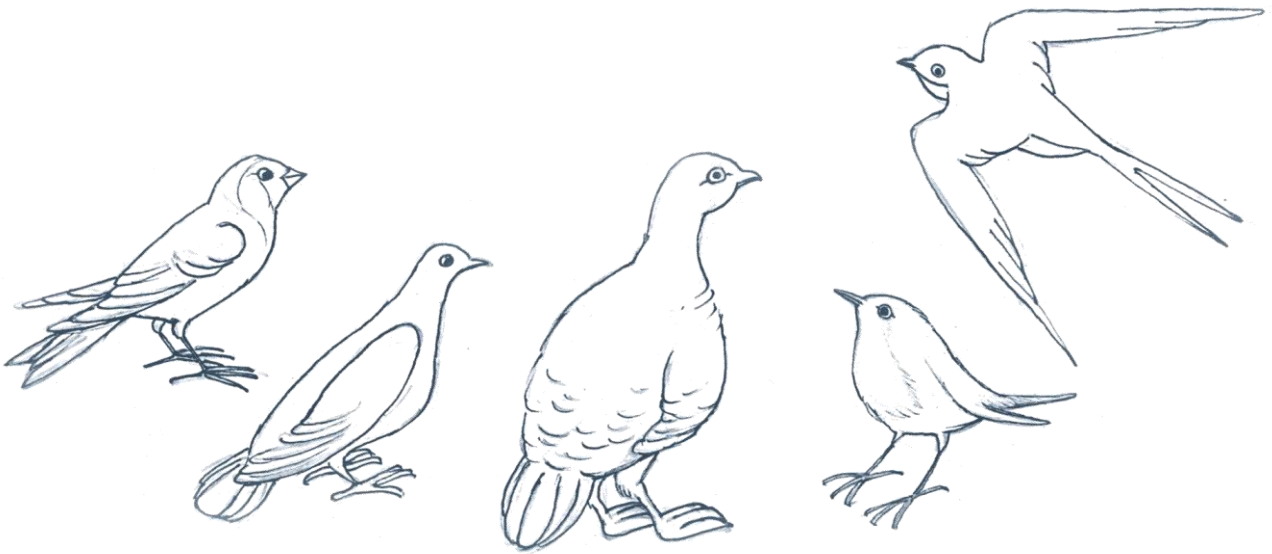
Απ' όλα τα πουλιά που προσπάθησαν να βοηθήσουν το Χριστό, μόνο ο σταυραϊτός τα καταφέρνει. Όμως ο Χριστός ανταμείβει όλα τα πουλιά. Γιατί πιστεύεις ότι το κάνει;

Το αίνιγμα «Από πάνω σαν τηγάνι, από κάτω σαν μπαμπάκι κι από πίσω σαν ψαλίδι» περιγράφει ένα από τα πουλιά, που αναφέρονται στη λαϊκή παράδοση που διάβασες. Μπορείς να μαντέψεις ποιο είναι;

Ποια χρώματα χάρισε ο Χριστός στο κάθε πουλί; Χρωμάτισε το κάθε πουλί με το σωστό χρώμα!

Η μουσική μπορεί να μιμηθεί το τιτίβισμα των πουλιών, όπως στο μουσικό παραμύθι του Σεργκέι Προκόφιεφ Ο Πέτρος και ο Λύκος. Αν υπάρχει αυτό το CD στο σχολείο σου, βρες ποιο μουσικό όργανο χρησιμοποιεί ο συνθέτης για να δώσει την εντύπωση ενός πουλιού που κελαηδεί.

**Το κάθε βότσαλο,
λειό ή τραχύ, το λέω πατρίδα.**

Σαράντος Παυλέας

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ,
«Ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης
μαχόμενος»

Ασπρογάλανο πανί

Μιλούσανε δυο νεράιδες:
- Τι σημαία να δώσουμε σ' αυτή τη χώρα; είπαν κι έδειξαν την Ελλάδα.
- Ας ρωτήσουμε την ίδια, είπε η μια.

- Ας ρωτήσουμε, συμφώνησε και η άλλη.

Βρήκαν την Ελλάδα να λούζεται σε μια καταγάλανη θάλασσα και να στεγνώνει κάτω από έναν ολόλαμπρο ήλιο.

- Κυρά, κυρά αρχόντισσα, κυρά μας παινεμένη, Ελλάδα δοξασμένη, τι χρώμα θέλεις να 'χει η σημαία σου;

- Να ρωτήσω τα παιδιά μου, είπε η Ελλάδα.

Τα μισά παιδιά της ζούσαν στη στεριά, παιδεύονταν* με τη γη και τα βουνά.

- Κυρά, κυρά αρχόντισσα, κυρά μας παινεμένη, Ελλάδα δοξασμένη, σκληρός ο τόπος. Και η δουλειά

***παιδεύονταν**: αγωνίζονταν, δούλευαν

σκληρή. Μα άσπρα περιστέρια οι
ψυχές μας. Γι' αυτό άσπρη,
ολόασπρη τη θέμε* τη σημαία
μας. Τα 'γραψε τα λόγια αυτά σε
χρυσόδετο τεφτέρι* η Ελλάδα.

- Ας πάω τώρα να ρωτήσω και τ'
άλλα μου παιδιά, τα παιδιά της
θάλασσας, είπε η Ελλάδα.

Τα βρήκε να παλεύουν με τα
δίχτυα. Να τα τραβούν με κόπο,
γιατί ήταν γιομάτα απ' ασημένια
λαχταριστά ψάρια.

- Κυρά, κυρά αρχόντισσα κυρά
μας παινεμένη, Ελλάδα δοξασμέ-
νη, εμάς οι ψυχές μας είναι
δοξασμένες στο γαλανό νερό.
Τούτη η θάλασσα η μεγάλη, που

***θέμε**: θέλουμε

***τεφτέρι**: τετράδιο με σημειώσεις

μας δίνει χαρά και ζωή, θέλουμε να χωρέσει τη σημαία μας.

Τα 'γραψε και τούτα τα λόγια η Ελλάδα σε χρυσόδετο τεφτέρι και το 'δωσε, το τεφτέρι, στις νεράιδες.

- Έτσι να γίνει, είπαν εκείνες.

Και τότε μέσα από την αφρισμένη θάλασσα βγήκε τ' ασπρογάλανο πανί κι απλώθηκε σε ουρανό και γη. Κείνη την ώρα ο ήλιος άστραψε, έσκυψε, φίλησε το πανί και το φίλημα του έγινε ένας ολόχρυσος σταυρός.

- Η σημαία μας, είπε η Ελλάδα. Η σημαία για τα παιδιά της στεριάς, για τα παιδιά της θάλασσας.

Γαλάτεια Σουρέλη

Ποια παιδιά της Ελλάδας έδωσαν το άσπρο και ποια το γαλάζιο χρώμα στη σημαία και γιατί;

Στις εικόνες βλέπεις διάφορα γραμματόσημα, που έχουν την ελληνική σημαία. Συζητήστε στην τάξη για τη σημασία του γραμματόσημου και φτιάξτε ένα δικό σας στο άδειο πλαίσιο, με θέμα τη σημαία.

Η γιορτή του «Όχι»

Κάτω απ' τη σημαία
στο σχολειό μπροστά
τα παιδιά γιορτάζουν,
τα Ελληνόπουλα

«Όχι στους τυράννους!
Όχι στη σκλαβιά!
Ζήτω η ειρήνη!
Ζήτω η λευτεριά!»

Ύστερα στο ηρώο
στέκουν σιωπηλά.
Κι ακουμπούν στην πλάκα
αγριολούλουδα.

Κώστας Καλαπανίδας

Παρατήρησε τις αφίσες του πολέμου του '40 και διάβασε τα κείμενα που τις συνοδεύουν. Συζητήστε στην τάξη για ποιο σκοπό γίνονται οι αφίσες. Φτιάξε μαζί με τους συμμαθητές σου αφίσες για τη γιορτή του «ΟΧΙ» και στολίστε με αυτές την τάξη.

Αφίσα της Βάσως Κατράκη

Αφίσα του Γιώργου Γραμματόπουλου

Τα ελληνάκια

Σε κάποιο νησί για χρόνια αφέντης ήταν ο Αγάς* και έκανε ότι αυτός ήθελε. Οι Έλληνες κάτοικοι έπρεπε να τον υπακούν, να του δίνουν μερίδιο από τη σοδειά χωρίς κανείς να τολμά να μιλήσει. Γι' αυτό πολλά παλικάρια ξενιτεύονταν στα καράβια. Ανάμεσά τους κι ο Γιώργης. Όταν γύρισε μετά από καιρό, βρήκε το χωριό άδειο και το Παγόνι, το αγαπημένο πουλί της αδελφής του της Μαρίας, άρχισε να του διηγείται τι έγινε την Κυριακή, που γίνονταν οι γάμοι της Παγώνας και του Γιάννου.

***Αγάς**: αξιωματούχος των Τούρκων

Είχε πια νυχτώσει, αλλά το γλέντι συνεχιζότανε και θα συνεχιζότανε για πολύ ακόμα. Ο γαμπρός κι η νύφη χόρεψαν τον πρώτο το συρτό. Μετά χόρεψαν κι όλοι οι καλεσμένοι. Η Μαρία κι οι φίλες της τραγούδαγαν για την ομορφιά της νύφης. Το τουμπελέκι, το ούτι, το κλαρίνο συνόδευαν το χορό και το τραγούδι. Κι εκεί που όλα ήταν χαρούμενα, φάνηκε ο Αφέντης ο Αγάς με τους δικούς του. Συνηθισμένος να κάνει ό,τι θέλει, φώναξε:

- Κρασί και μεζέ για τα παλικάρια μου. Κι εσύ Μαρία, σήκω να χορέψουμε!

Όλοι πάγωσαν. Τέτοια προσβολή! Η Μαρία δεν τα 'χασε και με σταθερή φωνή του είπε:

- Δε χορεύω με το ζόρι!

Αυτό ήτανε. Η συνοδεία του Αφέντη του Αγά σήκωσε τα όπλα, οι δικοί μας τράβηξαν τα σπαθιά...

Του Γιώργη τα χείλια τρέμανε απ' το κακό του...

- Αρκετά! φώναξε και τράβηξε το σπαθί του. Τώρα θα δει!...

- Μη! Του φώναξαν οι άλλοι και τον κράτησαν σφιχτά απ' τα χέρια.

- Αφήστε με! Αρκετά πια με τον Αφέντη τον Αγά!

- Δεν έχει νόημα, Γιώργη, του είπαν οι άλλοι. Είμαστε λίγοι κι είναι πολλοί.

- Δεν είμαστε πια λίγοι, είπε ο Γιώργης. Και στ' άλλα τα χωριά το 'χουν αποφασίσει. Οι δικοί μας πού είναι τώρα;

- Οι ανήμποροι πήγανε σ' άλλα χωριά πιο ήσυχα. Οι νέοι βγήκαν στο βουνό*, είπε το Παγόνι.
- Εμπρός, λοιπόν, για το βουνό! Είχε ξεμυτίσει ο ήλιος απ' την ανατολή, όταν έφτασαν στους πρόποδες του βουνού. Όλα ήταν ήσυχα. Τίποτε δε φαινόταν, τίποτε δεν ακουγόταν... και ξαφνικά... κοκκίνισε το βουνό απ' τα φεσάκια* και μια ελληνική σημαία ξεδιπλώθηκε.
- Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή!

***βγήκαν στο βουνό**: ανέβηκαν στο βουνό για ν' αντισταθούν στον αγά

***φεσάκια**: καπέλα που φορούν οι τσολιάδες

Ήταν κοριτσιίστικη φωνή, που το είπε, αλλά αρκετά δυνατή για να καταλάβει ο Γιώργης τη φωνή της Μαρίας. Με φτερά στα πόδια ανέβαιναν τώρα το βουνό, να ενωθούν με τους άλλους.

Ήταν 22 Μαρτίου του 1821.

Ευγενία Φακίνου

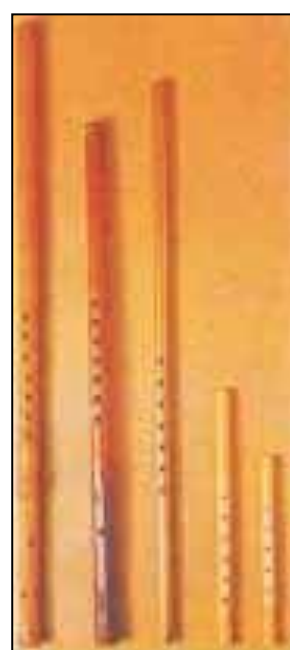
Την ιστορία αυτή την έγραψε η Ευγενία Φακίνου παρατηρώντας λαϊκά κεντήματα. Γράψε και συ τη δική σου ιστορία παρατηρώντας το παρακάτω κέντημα.

Μπατανία (κεντητό σκέπασμα κρεβατιού) από την Κρήτη

Τα μουσικά όργανα που βλέπεις στις παρακάτω εικόνες, για να βγάλουν ήχο, θα πρέπει ο οργανοπαίχτης να τα χρησιμοποιήσει με διαφορετικό τρόπο. Μπορείς να βρεις ποιοι είναι αυτοί οι τρόποι;

Λαϊκά όργανα: νταούλι, λαούτο

Μοιράσου τους ρόλους της ιστορίας με τους συμμαθητές σου και «παίξτε» τη σκηνή του γλεντιού. Για μουσική μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τα τραγούδια από το CD Τραγούδια και σκοποί από διάφορες περιοχές της Ελλάδας της Δόμνας Σαμίου ή το CD Τραγούδια της Θράκης και της Μακεδονίας του Χρόνη Αηδονίδη ή όποιο άλλο CD με δημοτικά τραγούδια υπάρχει στο σχολείο σας.

Ο αγωνιστής με την πένα

- Τι έγινε το 1821;
- Η ελληνική επανάσταση.
- Και τι πετύχαμε με την επανάσταση;
- Να λευτερωθούμε από τη σκλαβιά.
- Και ποιοι το κατάφεραν αυτό;
- Οι ήρωες του '21.
- Δηλαδή τι έκαναν;
- Πήραν τα ντουφέκια, τα καριοφίλια και τα γιαταγάνια και πολεμώντας από ραχούλα σε ραχούλα κέρδισαν τη λευτεριά.
- Και ποιοι είναι αυτοί οι ήρωες;
Απ' όλες τις μεριές της τάξης ακούστηκαν ονόματα:
- Κολοκοτρώνης! Καραϊσκάκης!
Ανδρούτσος! Διάκος!
Μπουμπουλίνα!

- Τι οφείλουμε σ' αυτούς;
- Ευγνωμοσύνη και αγάπη.
- Γιατί τάχα;
- Γιατί μας χάρισαν τη λευτεριά.
Η δασκάλα μας πήρε βαθιά ανάσα. Φαινόταν ευχαριστημένη από τις απαντήσεις μας. Κι ωστόσο είπε:
- Ναι, αλλά...
- Αλλά;
- Παραλείψατε έναν ήρωα.
- Ποιον; Τον Κανάρη;
- Όχι!
- Τον Μπότσαρη;
- Όχι! Όχι! Ο ήρωας αυτός που ξεχάσατε δε φορούσε φουστανέλα!
- Και τι φορούσε;
- Κουστούμι!
- Κουστούμι; Και πώς πολεμούσε;
- Δεν πολεμούσε!

- Μα τότε τι ήρωας ήταν;
- Και δε μου λέτε, ήρωες είναι μόνο εκείνοι που μάχονται με όπλα;

Πραγματικά. Αυτό ήταν κάτι που δεν το είχαμε σκεφτεί.

- Στη ζωή υπάρχουν ήρωες, που δεν κρατούν πολεμικό όπλο. Είναι οι καθημερινοί ήρωες, που αγωνίζονται ο καθένας όπως μπορεί.

Ήταν τώρα η σειρά μας να την τρελάνουμε στις ερωτήσεις.

- Και πώς αγωνίστηκε ο ήρωας που ξεχάσαμε;
- Με την πένα του.
- Είναι όπλο η πένα;
- Είναι... Στα χέρια ενός ποιητή είναι.
- Κι ήταν ποιητής;
- Ναι!

- Και πώς τον έλεγαν;
Έγινε σιωπή στην τάξη.
σταμάτησαν οι ερωτήσεις,
σταμάτησαν και οι απαντήσεις.
Ύστερα, η δασκάλα μάς είπε
τονίζοντας μία μία τις λέξεις.
- Δίπλα στους ήρωες που
αναφέρατε και που αγωνίστηκαν
με ηρωισμό και αυτοθυσία,
αγωνίστηκε και ο Διονύσιος
Σολωμός. Δεν πήδησε ποτέ
ραχούλες. Δεν κράτησε ποτέ
πιστόλια. Δε μύρισε μπαρούτι.
Μόνο από μακριά άκουγε το
θόρυβο της μάχης. Κι όμως η
πένα του πολεμούσε. Πολεμούσε
με τους στίχους του. Μπορεί οι
άλλοι ήρωες να μας χάρισαν τη
λευτεριά, όμως ο ποιητής μάς
έδωσε ένα σύμβολο. Και μάλιστα

το έδωσε, όπως και την υπόλοιπη
ποίηση του, στην απλή γλώσσα
του λαού, που λίγοι γραμματισμέ-
νοι τη χρησιμοποιούσαν ως τότε.

Τα λόγια του ύμνου τα ξέρουμε
όλοι απέξω. Αλλά για να δούμε
καλύτερα τι θέλουν να πουν.

Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή
σε γνωρίζω από την όψη
που με βία μετράει τη γη.

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
Χαίρε ω χαίρε, Ελευθεριά!

Βάλαμε τα δυνατά μας όλα τα
παιδιά κι είπαμε πολύ προσεκτικά
τον εθνικό ύμνο, για ν'
αναγαλλιάσει η ψυχή του ποιητή
καθώς λέγαμε το τραγούδι του.

Αγγελική Βαρελά

Τι οφείλουμε στους ήρωες και
γιατί;

Στον πίνακα παρατήρησε και ονόμασε τα όπλα και τα ρούχα που φορά το ελληνόπουλο. Συζήτησε με τους συμμαθητές σου εάν το ελληνόπουλο αυτό μπορεί να είναι κάποιος «ήρωας» του '21. Διηγήσου ή ζωγράφισε μια ιστορία γι' αυτό.

Αλεξάντερ - Μαρί Κολέν, «Το Ελληνόπουλο»

**Με κλαρίνα και με ντέφια
με λαούτα και βιολιά
θα χορέψουμε στ' αλώνι
νέοι, γέροι και παιδιά.**

Δημοτικό τραγούδι

Πολύκλειτος Ρέγκος,
«Σκυριανό πανηγύρι»

Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο φίδι

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αξιότιμοι κύριοι, κυρίες μου και παιδιά. Έχουμε παράσταση τον Αλέξανδρο το Μακεδόνα και το καταραμένο φίδι. Καθίστε, απόψε θα ξεποδαριαστούμε στο γλέντι. Θα φάμε, θα πιούμε και νηστικοί θα κοιμηθούμε. Ας πάω κι εγώ τώρα να ετοιμάσω την παράσταση.

(Ο Καραγκιόζης φεύγει. Ακούγεται το τραγούδι του Χατζηαβάνη και εμφανίζεται ο ίδιος).

ΧΑΤΖΗΑΒΑΝΗΣ: Ακούσατε, ακούσατε! αγάδες, πασάδες, ντερβισάδες, Ρώσοι, Πρώσοι,

Μπόερες, Οθωμανοί... Άγγλοι,
Γάλλοι, Πορτογάλοι, Σέρβοι,
Ρουμάνοι, Πολουνοί! ...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Μέσα από την
καλύβα μ' ένα χασμουρητό).
Ποιος ουρλιάζει όξω απ' την
παράγκα μου και θα μου ξυπνήσει
την οικογένεια, ο γρουσουζης!...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Ακούσατε,
ακούσατε...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Να, που να
δαγκώσεις τη γλώσσα σου,
γρουσουζη!

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Κατά διαταγήν
του πολυχρονεμένου μας πασά,
όποιος σκοτώσει...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Που να
λυσσάξεις, τζαναμπέτη... Φέρε
εδώ αυτόνε...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Θα πάρει τη
βεζυροπούλα για σύζυγο, εκατό

λίρες μπαξίσι και μετά το θάνατο του πασά θα λαμβάνει και τον θρόνον. (Συγχρόνως πέφτει στο κεφάλι του ένα καταβρεχτήρι*). Πω, πω... και δάγκωσα τη γλώσσα μου...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: (Βγαίνοντας έξω απ' την παράγκα). Τι έχεις, μωρέ γρουσουζή, και ουρλιάζεις απ' έξω απ' την καλύβα μου σαν καραβίσιος σκύλος;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Φτου, φτου... Να, βρε παιδάκι μου, τελαλώ*.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Και τι είσαι κόκορας και λαλάς;

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τελαλώ, είπα. Μήπως είσαι εύκολος να

***καταβρεχτήρι:** ποτιστήρι

***τελαλώ:** ανακοινώνω κάτι στον κόσμο με δυνατή φωνή

τελαλήσουμε μαζί; Θα πάρουμε τέσσερις λίρες - δυο εσύ, δυο εγώ.

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αν είναι για λίρες, τότε πάμε! ...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Άκου, λοιπόν, τι θα λες. Ό,τι λέω εγώ θα λες κι εσύ: "Ακούσατε, ακούσατε! ..."

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αυτά τ' ακούσαμε. Παρακάτω. (Ο Χατζηαβάτης επαναλαμβάνει τα προηγούμενα).

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Εεε... σιγά, μωρέ! Ένα τσουβάλι λόγια μια χαψιά τα 'κανες. Ένα ένα.

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Κατά διαταγήν του πασά...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Η συνταγή του πατσά... είναι...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Όποιος φονεύσει...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Όποιος χωνέψει...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τον καταραμένο
όφη*...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Το σκουριασμένο
κόφτη...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Θα παίρνει
εκατό λίρες μπαξίσι*...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Θα τρώει ξύλο
που θ' αξίζει...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Τη βεζυροπούλα
για σύζυγο...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Θα παίρνει
διαζύγιο...

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Και μετά το
θάνατο του πασά θα λαμβάνει και
τον θρόνον...

ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ: Αφού φουσκώσει
απ' τον πατσά, θα διαβάσει την
εφημερίδα τον "ΧΡΟΝΟΝ".

***όφη/όφης:** φίδι

***μπαξίσι:** φιλοδώρημα

ΧΑΤΖΗΑΒΑΤΗΣ: Λοιπόν, καλή δουλειά, Καραγκιόζη, και καλή αντάμωση.

Ευγένιος Σπαθάρης

δραστηριότητες

«Θα φάμε, θα πιούμε και νηστικοί θα κοιμηθούμε!» Τι εννοεί με αυτά τα λόγια ο Καραγκιόζης;

Μπορείς να ονομάσεις καθεμιά από τις παρακάτω φιγούρες; Ποιες άλλες από το Θέατρο Σκιών γνωρίζεις; Φτιάξε όποια σου αρέσει.

Παροιμίες*

Ευχή γονιού αγόραζε
και στα βουνά περπάτα

Το μήλο κάτω από
τη μηλιά θα πέσει.

Μετά τη βροχή
βγαίνει ο ήλιος.

Η αλεπού δέκα χρονών
και το αλεπουδάκι έντεκα.

---

*παροιμίες: σύντομες φράσεις με κρυμμένο νόημα, που άλλο λένε κι άλλο εννοούν

Γλωσσοδέτες*

Άσπρη πέτρα ξέξασπρη
κι απ' τον ήλιο
ξεξασπρότερη

Πίτα σπανακόπιτα
σπανακολαδόπιτα.

Αφού συζητήσετε στην τάξη για τη σημασία των παροιμιών, σκεφτείτε παραδείγματα από τη σχολική ζωή, στα οποία θα ταίριαζαν κάποιες από αυτές.

---

*γλωσσοδέτες: φράσεις που πρέπει να πεις χωρίς να μπερδευτείς

Γνωρίζεις κάποια παροιμία;
Από ποιον την άκουσες και πού;
Γνωρίζεις τι σημαίνει;

Δημιουργήστε ένα άλμπουμ
με παροιμίες και γλωσσοδέτες,
που θα συγκεντρώσετε από τους
παππούδες και τις γιαγιάδες της
γειτονιάς σας.

Ζωγράφισε ό,τι θέλεις για
μια παροιμία ή ένα γλωσσοδέτη
που θα διαλέξεις.

[Οι τηγανίτες του Τραγοπόδη]

Το ζώο προχωρούσε αργά αργά
κι ο Λάμπης πίσω του με το
σκούφο του χαμηλά στ' αυτιά
και τα χέρια χωμένα στις τσέπες,
ώσπου φτάσανε στο Ξέφωτο,
κοντά στο δάσος. Το φεγγάρι είχε
ανέβει τώρα στον ουρανό κι
ασήμωνε δέντρα και κλαδιά με το
φως του. Κι εκεί που περπατού-
σανε, βλέπει ξαφνικά το παιδί ένα
πράγμα, χλαπ! να πηδάει στο σα-
μάρι του μουλαριού, ανάμεσα στα
δυο σακιά με το αλεύρι. Το μου-
λάρι τρόμαξε κι άρχισε να τρέχει.
- Σιγά σιγά, φιλαράκο μου,
ακούστηκε τότε μια φωνίτσα ψιλή
και δυο χεράκια τριχωτά έπιασαν
το καπίστρι* και το σταμάτησαν,

***καπίστρι**: χαλινάρι

ένα κεφάλι γύρισε πίσω και
κοίταξε το παιδί.

- Γεια σου Λάμπη! φώναξε
χαρούμενα.

Ο Λάμπης είδε στο φως του
φεγγαριού ένα κοντό ανθρωπάκι
με τριχωτό μούτρο, μεγάλο στόμα
και δυο ματάκια που
μπιρμπιλίζανε* γεμάτα πονηριά και
στη στιγμή κατάλαβε τι ήταν.

«Δυστυχία μου», είπε μέσα του,
«καλικάντζαρος!» κι έκλεισε το
στόμα του σφιχτά.

- Καλικάντζαρος, μάλιστα! είπε
αυτός, σαν να κατάλαβε τι συλλο-
γίστηκε το παιδί. Φοβήθηκες;

Μα ο Λάμπης δεν άνοιξε το
στόμα του ν' απαντήσει.

- Φοβάσαι, Λάμπη; ρώτησε πάλι ο
καλικάντζαρος.

---

*μπιρμπιλίζανε: παιχνιδίζαν

Μιλιά ο Λάμπης.

- Γιατί τρόμαξες, δε μ' ακούς;

- Δε..., δε θα μου κάνεις κακό;
ψιθύρισε τέλος ο Λάμπης
ξεψυχισμένα.

- Κακό; Και γιατί να σου κάνω
κακό; είπε ο καλικάντζαρος.

- Δε...δε...δε θα μου πάρεις τη μι-
λιά; ρώτησε τρομαγμένος ο
Λάμπης.

- Χι, χι, χι...να σου πάρω τη μιλιά;
γέλασε με την καρδιά του ο
καλικάντζαρος. Αμή, εγώ ο
κακομοίρης κάνω πώς και πώς να
βρω κανένα να κουβεντιάσω, που
στενοχωριέμαι μόνος μου στις
ερημιές, κι εσύ λες να σου πάρω η
μιλιά; Τι να την κάνω τη μιλιά
σου, Λάμπη μου; Η δική μου με
φτάνει και με παραφτάνει. Μίλα

ελεύθερα, δεν έχεις τίποτα να φοβηθείς από μένα!

Του Λάμπη πήγε η καρδιά του στον τόπο της κι είπε μέσα του: «Ωραία! ... να που είδα και καλικάντζαρο! ... τυχερός είμαι!»

- Πώς σε λένε; ρώτησε τότε ξεθαρρεμένος.

- Τραγοπόδη! Εξαιτίας των ποδαριών μου που είναι τραγίσια, είπε ο καλικάντζαρος.

- Ω! δε φαίνεται πολύ, φώναξε ο Λάμπης. Αν μάλιστα δε μου το 'λεγες, ούτε θα το πρόσεχα καθόλου. Τα μάτια σου όμως είναι πολύ έξυπνα και καταλαβαίνει κανείς πως το μυαλό σου είναι ανθρωπινό. Ο Τραγοπόδης ευχαριστήθηκε μ' αυτά τα λόγια.

- Είσαι ευγενικό παιδί, Λάμπη, είπε. Και μια που το 'φέρει η τύχη

να γνωριστούμε, πες μου τι πράγμα θέλεις να σου κάνω.

Ο Λάμπης συλλογίστηκε πάλι κάμποση ώρα.

- Τότε αυτό που θέλω πιο πολύ είναι να γίνει καλά η θεια- Μαριώ, η γειτόνισσά μας. Είναι άρρωστη πολλές μέρες τώρα κι έχει δυο μικρά παιδιά. Την αγαπάμε πολύ τη θεια-Μαριώ. Τα βράδια έρχεται σπίτι μας και κάθε χρόνο σαν απόψε, την Παραμονή, ψήνουμε μαζί τις τηγανίτες στο τζάκι και λέμε παραμύθια.

- Λάμπη, είπε ο Τραγοπόδης, βλέπω πως δεν είσαι μονάχα ευγενικό παιδί, μα και καλό, κι γνώρισα. Αυτό που ζητάς θα γίνει. Εμένα όμως τι θα μου δώσεις; Γιατί κάτι πρέπει να μου δώσεις κι εσύ, έτσι είναι ο νόμος των καλικάντζαρων.

Ο Λάμπης έξυσε το κεφάλι του.

- Τι να σου δώσω; έκανε. Θέλεις το λάστιχό μου; είναι καινούριο.

- Όχι, είπε ο Τραγοπόδης, δε μου χρειάζεται. Θα μου δώσεις πέντε τηγανίτες μεγάλες και καλοψημένες με μπόλικο μέλι απάνω. Σύμφωνοι;

- Σύμφωνοι! φώναξε ο Λάμπης ολόχαρος, που γλίτωσε το λάστιχό του.

Όμως πού θα σε βρω να σου τις δώσω;

- Θα τις βάλεις τα μεσάνυχτα έξω στο πεζούλι της αυλής σας κι εγώ θα 'ρθω να τις πάρω. Και τώρα, γεια σου, πάω λιγάκι στο μύλο του μπαρμπα-Σταύρου. Κι όπως η θεια-Σταύραινα είναι αφηρημένη πού και πού, θα καταφέρω να της αρπάξω καμιά σπανακόπιτα.

- Γεια σου, Τραγοπόδη, είπε ο Λάμπης.

Ο καλικάντζαρος με δυο πηδήματα πέρασε το ξέφωτο και χώθηκε στο δάσος κι ο Λάμπης με το μουλάρι του τράβηξε κατά το χωριό. Σαν έφτασε στο σπίτι του, ξεφόρτωσε το αλεύρι, πήγε το μουλάρι στο στάβλο κι ύστερα μαζί με τον πατέρα του έμπασαν τα σακιά στο σπίτι. Η Ασημούλα ζύμωσε γρήγορα γρήγορα κι έβαλε το ζυμάρι κοντά στη φωτιά ν' ανεβεί. Κι όταν ανέβηκε και φούσκωσε και ξεχείλισε στη λεκάνη, η μάνα έστησε το τηγάνι στη φωτιά και η Ασημούλα κάθισε δίπλα στο σοφρά* κι άρχισε να πλάθει τις τηγανίτες.

Ο νους του Λάμπη ήταν αλλού.

«Λες να με γέλασε
ο καλικάντζαρος;»
έλεγε μέσα του
και καθόταν στο
σκαμνάκι του
αμίλητος και συλλογισμένος.

Πέρασε κάμποση ώρα. Κι
έξαφνα... έξαφνα η πόρτα άνοιξε
βιαστικά κι η θεια-Μαριώ μπήκε
μέσα γελαστή, τυλιγμένη στο
μάλλινο σάλι της. Πίσω
ακολουθούσανε τα παιδιά της.

- Θεια-Μαριώ! φώναξε ο Λάμπης
ολόχαρος κι έτρεξε να βάλει ένα
σκαμνί στη γωνιά. Θεια-Μαριώ
καλωσόρισες! Είσαι καλά τώρα;
- Καλά, παιδάκι μου, είπε η θεια-
Μαριώ με χαμόγελο, καλώς σας
βρήκα!

---

* **σοφράς**: χαμηλό τραπέζι

Και κάθισε στο σκαμνί της.
Τα παιδιά γύρω στο σοφρά
πλάθανε τηγανίτες. Η Ασημούλα
έπλαθε ανθρωπάκια και
κουλουράκια και τα παιδιά της
θειας-Μαριώς πλάθανε
μαργαρίτες και μπαστουνάκια. Κι
ο Λάμπης έπλασε πέντε μεγάλες
τηγανίτες, που ψηθήκανε και
ροδοκοκκινίσανε μέσα στο λάδι
τους. Τις μέλωσε ο ίδιος καλά
καλά, τις έβαλε σ' ένα πιατάκι και
πήγε και τις άφησε έξω, στο
πεζούλι της αυλής.

- Τραγοπόδη, είπε, σου 'φερα τις
τηγανίτες σου! Δε με γέλασες!
Σ' ευχαριστώ!

- Και μπήκε μέσα στην κάμαρα για
ν' ακούσει το παραμύθι.

Πιπίνα Τσιμικαλή

Γιατί ο καλικάντζαρος
αντάμειψε τον Λάμψη;

Τι έχεις ακούσει εσύ για τους
καλικάντζαρους και από πού το
έχεις μάθει; Ρώτησε τον παππού,
και τη γιαγιά να σου πουν τι
πίστευαν γι' αυτούς οι άνθρωποι
τα παλαιότερα χρόνια.

Ο Τραγοπόδης οφείλει το
όνομά του στα πόδια του.
Ζωγράφισε μια παρέα
καλικάντζαρων και δώσε στον
καθένα κάποιο όνομα που να έχει
σχέση με ένα χαρακτηριστικό του.

Χελιδόνισμα

Την πρώτη μέρα του Μάρτη τα παιδιά επισκέπτονται τα σπίτια τραγουδώντας το τραγούδι της Χελιδόνας για να δείξουν το τέλος του χειμώνα και τον ερχομό της άνοιξης.

Έρθε, ήρθε χελιδόνα,
ήρθε κι άλλη μεληδόνα,
κάθισε και λάλησε,
και γλυκά κελάηδησε:
«Μάρτη, Μάρτη μου καλέ,
και Φλεβάρη φοβερέ,
κι αν φλεβίσεις κι αν τσικνίσεις*,
καλοκαίρι θα μυρίσεις.

***τσικνίζω**: ψήνω φαγητό τόσο ώστε να «ψιλοκαεί» και να μυρίσει

Κι αν χιονίσεις, κι αν κακίσεις,
πάλιν άνοιξη θ' ανθίσεις».

Δημοτικό τραγούδι από τη Θράκη

Στις παρακάτω εικόνες, αυτής και της άλλης σελίδας, βλέπεις τη «Χελιδόνα». Μπορείς να φτιάξεις τη δική σου και την πρώτη μέρα του Μάρτη να πεις τα κάλαντα.

β. «Η χελιδόνα» από τη Θεσσαλία

α. «Χελιδόνισμα» από την Αγριανή Σερρών

Αν ρωτήσεις τους γονείς, τους παππούδες ή και άλλους μεγαλύτερους, θα σου πουν και άλλα τραγούδια (κάλαντα) που λέγανε, όταν ήταν παιδιά.

Παρόμοια τραγούδια μπορείς να βρεις σε διάφορα CD, όπως στην Περπερούνα και άλλα τραγούδια του λαού μας για παιδιά της Δόμνας Σαμίου.

Τα δύο αδέρφια

Δύο αδέρφια καλλιεργούσαν μαζί ένα κομμάτι γης και μοιράζονταν τη σοδειά. Ένα βράδυ που ο καθένας ετοιμαζόταν να αποθηκεύσει το μερίδιό του, ο ένας από τους δύο αδερφούς σκέφτηκε και είπε:

- Ο αδερφός μου είναι παντρεμένος και έχει δυο παιδιά. Αυτό του προκαλεί έγνοιες και έξοδα που εγώ δεν έχω. Επομένως εκείνος έχει περισσότερη ανάγκη αυτή τη σοδειά από εμένα. Θα του μεταφέρω μερικά σακιά στα κρυφά. Επειδή ξέρω καλά ότι αν του το προτείνω, θα αρνηθεί. Σηκώθηκε, κουβάλησε

μερικά σακιά στον αχυρώνα αδελφού του και γύρισε να ξαπλώσει. Όμως ο άλλος αδελφός σηκώθηκε λίγο αργότερα και είπε: - Δεν είναι δίκαιο εγώ να έχω το μισό σιτάρι από το χωράφι μας. Ο αδερφός μου δεν έχει γνωρίσει ακόμα τις χαρές της οικογενειακής ζωής. Έχει ανάγκη να βγαίνει και να διασκεδάζει, πράγματα που κοστίζουν ακριβά. Θα του μεταφέρω επομένως ένα μέρος του σιταριού μου.

Σηκώθηκε λοιπόν για να μεταφέρει μερικά σακιά σιταριού στο γειτονικό αχυρώνα.

Το επόμενο πρωί, ο καθένας από τους αδερφούς έμεινε έκπληκτος, επειδή βρήκε στον αχυρώνα του την ίδια ποσότητα σιταριού με την προηγούμενη.

Κάθε χρόνο, την εποχή της συγκομιδής, ξανάρχιζαν το ίδιο. Και ποτέ δεν μπορούσαν να καταλάβουν με ποιο μαγικό τρόπο ο αριθμός των σακιών ήταν πάντα ο ίδιος.

Παραμύθι από τη Μέση Ανατολή

Θυμάσαι να έχεις δώσει κι εσύ κάτι σε κάποιον άλλο, αντί να το κρατήσεις για τον εαυτό σου;

Ρώτα τον παππού ή τη γιαγιά σου να σου πουν ιστορίες από τον καιρό του θερισμού στην εποχή τους.

Βάλε στη σωστή σειρά τις εικόνες για να δείξεις πώς από το σιτάρι φτιάχνουμε ψωμί.

Λίχνισμα

Άλεσμα

Ζύμωμα

Αλώνισμα

Έργο του
Θεόφιλου
Χατζημιχαήλ

Ψήσιμο

Θερισμός

Αινίγματα*

Μικρή μικρή νοικοκερά*
μεγάλη πίτα κάνει.

Τι είναι;

Πράσινο παλάτι, κόκκινα
λουλούδια και μαύροι καλόγεροι
κάθονται μέσα.

Τι είναι;

***αινίγματα**: σύντομες φράσεις,
που μέσα από την περιγραφή ενός
πράγματος σε καλούν να
μαντέψεις κάτι άλλο
***νοικοκερά**: νοικοκυρά

Πάπλωμα παπλωματίζει,
πα* στη γη χαμοκυλιέται,
πιο πολλές φορές μουγκρίζει.

Τι είναι;

Μια βαρκούλα φορτωμένη
στη σπηλίτσα πάει και μπαίνει.

Τι είναι;

Πρόβλημα

Ο παπός κι η παπαδιά,
ο Γιάννης κι η Μαρία,
έξι αυγά ψήσανε
και φάγανε από τρία.

***πα**:πάνω

 Παιχνίδι με αινίγματα:
χωριστείτε σε τέσσερις ομάδες.
Κάθε ομάδα θα πρέπει να
εικονογραφήσει ένα αίνιγμα με τη
λύση του σε ξεχωριστά κομμάτια
χαρτί. Τοποθετήστε τις ζωγραφιές
σας στο ταμπλό της τάξης
ανακατεμένες. Μετά προσπαθήστε
να ταιριάξετε τις ζωγραφιές των
αινιγμάτων με τις λύσεις τους. Το
παιχνίδι τελειώνει, όταν βρείτε
όλες τις σωστές λύσεις.

Αφού βρεις πόσα είναι τα
προσωπα του προβλήματος που
μοιράζονται τα αυγά, ένωσε με μία
γραμμή αυτά που έφαγε ο
καθένας τους.

παπα Γιάννης

παπαδιά Μαρία

ΣΤΟΝ ΚΟΜΠΙΟΥΤΕΡ ΤΙΚΙ-ΤΙΚΙ ΓΥΡΟΦΕΡΝΕΙ ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ

Θέτη Χορτιάτη

Σοφία Ζαραμπούκα
[Αστρόγατος]

Κύριε Ντεσιμπέλ...

Να λιγώνειται στο κλάμα
το μικρό μου το αδερφάκι,
έξω κομπρεσέρ, καμιόνια,
μια Γιαμάχα, Καβασάκι,
πάνω ραδιοτσιρίδες
που σου σπαν τις ωτοασπίδες*
κι ένα στερεοφωνικό,
φονικό
να κουνιέται ο πολυέλαιος,
κύριε Ντεσιμπέλ μου, έλεος!

Και το βίντεο των κάτω στη
διαπασών* να παίζει

***ωτοασπίδες**: ειδικό κάλυμμα
των αυτιών για να μην ακούμε
δυνατούς θορύβους

μια ταινία, δράση όλο,
να «ξυπνούν» οι Κογκολέζοι.
Η κυρία η από πλάι
δυνατά σαν πολυβόλο,
να μιλάει, να μιλάει,
κι εγώ που 'μαθα πως τάχα
είν' η σιωπή χρυσάφι...
κύριε Ντεσιμπέλ, νισάφι*!

Δημήτρης Μανθόπουλος

***στη διαπασών**: στην πιο δυνατή ένταση

***νισάφι**: φτάνει πια!

Ποιους ενοχλητικούς θορύβους ακούει το παιδάκι στο ποίημα;

Ο Αλεξάντερ Γκράχαμ Μπελ ήταν ένας επιστήμονας που ασχολήθηκε με τους ήχους. Αργότερα άλλοι επιστήμονες όταν θέλησαν να μετρήσουν την **ένταση** των ήχων, δηλαδή το πόσο δυνατά φτάνουν στα αυτιά μας οι διάφοροι ήχοι, κατασκεύασαν μια «σκάλα» ήχων. Στη βάση της σκάλας έβαλαν τους πιο αδύναμους ήχους. Κάθε σκαλοπάτι έδειχνε ένα βαθμό **Ντεσιμπέλ**.

Τυπικά παραδείγματα έντασης ήχων σε ντεσιμπέλ

Διάφοροι ήχοι ανάλογα με την έντασή τους σε ντεσιμπέλ

Παρατήρησε στη παραπάνω εικόνα ότι όσο ανεβαίνουμε τη «σκάλα» τόσο πιο δυνατοί είναι οι ήχοι.

Οι αριθμοί δείχνουν τη δύναμη του ήχου, δηλαδή τους βαθμούς **Ντεσιμπέλ**(db)

Με το μαγνητοφωνάκι σου ηχογράφησε θορύβους της γειτονιάς σου και μετά παίξε με τους συμμαθητές σου το παιχνίδι της αναγνώρισής τους.

Η ηλεκτρική σκούπα και η λαχτάρα των δύο φίλων

Ο Καρυδάκης, ένα μικρό καρύδι και η Ζαχαρούλα, ένας τόσοσ δα κόκκος ζάχαρης, συναντιούνται όταν η κυρία Μαριάννα αποφασίζει να κάνει καρυδόπιτα. Γίνονται φίλοι και επειδή θέλουν να γυρίσουν τον κόσμο, το σκάνε από τη λεκάνη. Με έναν πήδο βρίσκονται στο πάτωμα και τότε αρχίζουν οι περιπέτειες.

— ύπνησαν από τον τρομαχτικό
— θόρυβο της ηλεκτρικής σκούπας. Πάνω κάτω, πάνω κάτω, η κυρία Μαριάννα την περνούσε στα χαλιά κι εκείνη ρουφούσε ό,τι έβρισκε στο δρόμο της.

Τρομοκρατημένη η Ζαχαρούλα σφιχταγκάλιασε τον Καρυδάκη. Μα ο Καρυδάκης δε φοβήθηκε λιγότερο.

- Φαίνεται δεν είναι τυχερό μας να γνωρίσουμε τον κόσμο. Όπου να' ναι αυτό το θηρίο θα μας καταπιεί, είπε.

Δεν τους έφτανε η τρομάρα του θανάτου που τους πλησίαζε, πήραν κι άλλη λαχτάρα. Μια στρογγυλή, κρυστάλλινη μπαλίτσα ξεκόλλησε από τον πολυέλαιο κι έπεσε κάτω με τέτοια φόρα, που αν τους έβρισκε, θα τελείωνε η ιστορία μια ώρα αρχύτερα, αφού δε θα υπήρχε πια Καρυδάκης και Ζαχαρούλα.

Ευτυχώς δεν έπεσε πάνω τους, αλλά πολύ κοντά τους. Και όχι

μόνο αυτό! Με τη φόρα που είχε
τίναξε το χαλί γύρω, τίναξε τον
Καρυδάκη με τη Ζαχαρούλα και
βρέθηκαν - τι τυχεροί που ήταν -
πάνω στην ηλεκτρική σκούπα.

Βέβαια δεν πέρασαν και τόσο
ευχάριστα. Η κυρία Μαριάννα
πήγαινε τη σκούπα πάνω κάτω,
πάνω κάτω! Η Ζαχαρούλα
ζαλίστηκε. Ο Καρυδάκης τα
έβλεπε όλα γύρω του να
χοροπηδούν. Χρειαζόταν μεγάλη
προσπάθεια για να κρατηθούν και
να μην κατακυλήσουν.

Η κυρία Μαριάννα αφού καθάρισε το χαλί του σαλονιού, προχώρησε για να καθαρίσει το χαλί του καθιστικού. Ευτυχώς εκείνη τη στιγμή χτύπησε το τηλέφωνο. Άφησε κάτω κοντά στην ανοιχτή πόρτα τη σκούπα κι έτρεξε να το σηκώσει.

Χωρίς να χάσουν καιρό αν και ήταν ζαλισμένοι και καταφοβισμένοι, οι δυο φίλοι έπιασαν σφιχτά τα χέρια, μέτρησαν ως το τρία, έβαλαν όλη τους την καρυδοζαχαρένια δύναμη, πήδηξαν και βρέθηκαν έξω από το σπίτι!

Φιλίτσα Χατζηχάνα

Τι νομίζεις ότι συνέβη στους δύο ήρωες της ιστορίας μόλις βγήκαν έξω από το σπίτι; Χωριστείτε σε ομάδες και συνεχίστε την ιστορία. Μετά κάθε ομάδα ας αφηγηθεί τη δική της.

Αν είχες μία ηλεκτρική σκούπα που θα μπορούσε να «εξαφανίζει» τα πάντα, τι ή ποιον θα ζητούσες να ρουφήξει και γιατί;

Η σκούπα και το τηλέφωνο είναι δυο συσκευές που υπάρχουν συνήθως στα σημερινά σπίτια. Ποιες άλλες συσκευές έχει το σπίτι σου; Με τους συμμαθητές σου φτιάξε έναν κατάλογο με αυτές.

Χωριστείτε σε ομάδες και καθεμία ας διαλέξει να μιμηθεί με ήχους και κινήσεις κάποια ηλεκτρική συσκευή του σπιτιού. Παρουσιάστε τις μιμήσεις σας και προσπαθήστε να ανακαλύψετε τις συσκευές που μιμούνται οι άλλοι.

Ο υπολογιστής μου

Στον κομπιούτερ τικι - τικι
γυροφέρνει το ποντίκι
πάει με το δικό μου χέρι
ψάχνω να' βρω πόσα ξέρει

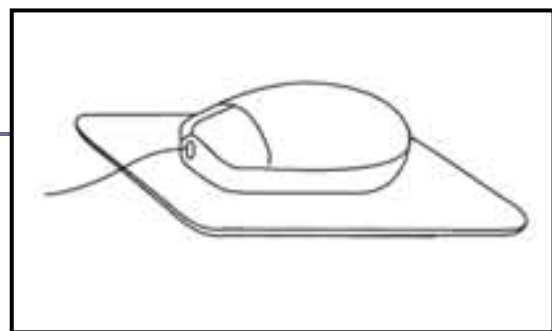
αν τα θέλω, μου μαθαίνει
από μένα περιμένει
καύσιμά του το μυαλό μου
το γεμίζω για καλό μου

είναι άξιος βοηθός μου
φίλη μηχανή του κόσμου
τάχα, θα μπορούσε η γνώση
και καρδούλα να του δώσει;

Θέτη Χορτιάτη

Αν ήσουν εσύ ο κατασκευαστής των υπολογιστών, πώς αλλιώς θα ονόμαζες το «ποντίκι»; Δικαιολόγησε την ονομασία που θα του δώσεις. Ρώτησε γι' αυτό και τους συμμαθητές σου.

Το ποντίκι του υπολογιστή

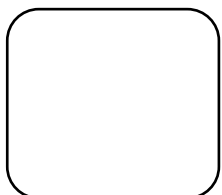
Στάσου μπροστά στην οθόνη ενός υπολογιστή. Παρατήρησε τα «εικονίδια» της οθόνης. Κάνε με το ποντίκι «κλικ» στα παρακάτω «εικονίδια». Τι θα συμβεί;

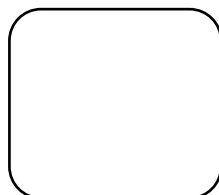
πίσω

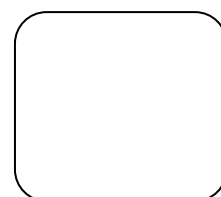
Μπορείς να ζωγραφίσεις δικά σου «εικονίδια» για τις παρακάτω εργασίες του υπολογιστή σου;

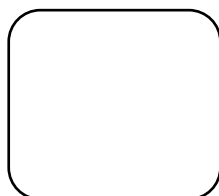
Ακούω
Μουσική

Κλείνω τον
υπολογιστή

Σχεδιάζω

Βλέπω τις αγαπημένες
μου φωτογραφίες

Ο Σαλίγκαρος βγαίνει αμαξάδα

- Αχ, δείτε! Δείτε! Η βροχή σταμάτησε, κι ο κυρ Σαλίγκαρος μπήκε στ' αμαξάκι του να πάει αμαξάδα.

- Μπικ! Μπικ! Κορνάρει να τον δουν οι φίλοι του. Μπικ! Μπικ και καμαρώνει. Μα της τροχαίας τα σήματα ούτε που τα κοιτά.

Περνά με το πορτοκαλί. Δε σταματά στο κόκκινο. Και μπικ! μπικ! συνέχεια κορνάρει.

Κι όλοι γυρνούν, τον βλέπουνε. Πώς τον προσέχουν! Τι καλά! Ως κι ο τροχονόμος, που φρρρ! φρρρ! με τη σφυρίχτρα του σφυρίζει και τον σταματά.

Γελά ο κυρ Σαλίγκαρος, κορδώνεται. Κι όπως ο

τροχονόμος τον ζυγώνει
σκέπτεται όλο χαρά:

- Αχ, φαίνεται θα μου δώσουν το
βραβείο του πιο καλού οδηγού!
Πως θα τον γράψει ο τροχονόμος
για παράβαση και θα πληρώσει
πρόστιμο ούτε που το βάζει με το
νου.

Ζωή Κανάβα

Ποιο είναι το λάθος του κυρ
Σαλίγκαρου;

Τι «βραβείο» νομίζεις ότι
ταιριάζει στον κυρ Σαλίγκαρο;

Στον πίνακα παρατήρησε τα χρώματα και τα σχήματα και συζήτησε με τους συμμαθητές σου τον τρόπο με τον οποίο ο καλλιτέχνης ζωγράφισε ένα ατύχημα με αυτοκίνητο. Ζωγράφισε κι εσύ ή διηγήσου ένα ατύχημα.

Δ. Μυταράς, «Το ατύχημα»

Το ρολόι της Μάρως

Ένα ρολόι ήθελε η Μάρω. Ένα μικρό ρολόι δικό της και τίποτ' άλλο. Η μαμά όμως, έλεγε πως έπρεπε πρώτα να μάθει την ώρα. Και την ώρα η Μάρω δεν την ήξερε... Προσπάθησε κάποτε να τη μάθει, μα της φάνηκε δύσκολη. Αν είχε, ωστόσο, ένα ρολόι με λουράκι κόκκινο, που να το φοράει στο χέρι και να κάνει τικ-τακ όταν τ' ακουμπούσε στ' αφτί, σίγουρα θα μάθαινε να λέει την ώρα - και γρήγορα μάλιστα.

Έτσι νόμιζε η Μάρω, έτσι νόμιζε κι η γιαγιά. Και της χάρισε ένα ρολόι στα γενέθλιά της, ίδιο σαν εκείνο που ονειρευόταν.

- Έλα τώρα, καημένη, μην κάνεις έτσι, είπε ύστερα η γιαγιά στη

μαμά, που δε φαινόταν και τόσο ευχαριστημένη. Δεν είναι δα και τόσο σπουδαίο. Ένα παιδικό ρολογάκι... Χαρά στο πράγμα. Ήταν άλλωστε, τόσο φτηνό... Και να δεις που τώρα το παιδί θα μάθει να μας λέει και τι ώρα είναι.

Το παιδί ήταν η Μάρω. Κι η Μάρω -ε, τώρα δε γινόταν αλλιώς- έπρεπε να τη μάθει την ώρα. Κόντευε, άλλωστε, να γίνει έξι χρονών. Δεν ήταν πια και κανένα μωρό!

Η αδελφή της, η Ντίνα, που είναι μεγάλη, της έδειξε πρώτα τις ώρες τις στρογγυλές:

Όταν ο μικρός δείκτης είναι στο 1 και ο μεγάλος στο 12, η ώρα είναι μία ακριβώς.

Όταν ο μικρός δείκτης είναι στο 2 και ο μεγάλος στο 12, η ώρα είναι δύο ακριβώς.

Όταν ο μικρός δείκτης είναι στο 3 και ο μεγάλος στο 12, η ώρα είναι τρεις ακριβώς -και πάει λέγοντας...

Πολύ εύκολο! Κατάλαβε αμέσως η Μάρω. Φτάνει το μεγάλο να δείχνει δώδεκα και τότε το μικρό μας λέει τι ώρα είναι. Ξέρει, λοιπόν, τώρα να πει πότε είναι πέντε ακριβώς, πότε εφτά, πότε οκτώ και πότε ό,τι άλλο «ακριβώς» τη ρωτήσετε. Και σε λίγο θα μάθει και τα «παρά τέταρτο» και τα «και δέκα» και τα «παρά πέντε» κι όλα εκείνα τα περίεργα πράγματα που λένε κάθε τόσο οι μεγάλοι και κάνουν την ώρα να είναι δύσκολη.

Πετούσε, λοιπόν, από τη χαρά της! Πετούσε, γιατί δεν ήξερε ακόμα, η καημένη, τις λαχτάρες που την περίμεναν...

Λότη Πέτροβιτς-Ανδριτσοπούλου

Πιστεύεις ότι είναι σημαντικό να ξέρει ένα παιδί στην ηλικία σου την ώρα και γιατί;

Κύκλωσε τα ρολόγια που δείχνουν τις ώρες που αναφέρονται στο κείμενο. Βάλε μόνος σου τους δείκτες στο ρολόι που δεν έχει, ώστε να δουν οι συμμαθητές σου τι ώρα ξυπνάς το πρωί.

Μικρή βιβλιοθήκη

Αν θέλεις να διαβάσεις και άλλα λογοτεχνικά βιβλία που έχουν ως βασικό τους θέμα τις ενότητες του Ανθολογίου, σου προτείνουμε κάποιους τίτλους. Μην ξεχνάς πως το καλύτερο είναι να επισκέπτεσαι συχνά βιβλιοθήκες της γειτονιάς σου, βιβλιοπωλεία και γενικά χώρους όπου θα βρεις και θα διαλέξεις ο ίδιος τα βιβλία.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Αύριο είναι Κυριακή (με κασέτα), της Γαλάτειας Γρηγοριάδου - Σουρέλη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1992.

Για όλα φταίει ο κουραμπιές, της Τασούλας Τσιλιμένη, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000.

Η Βίβλος για παιδιά, της Ζωής Κανάβα, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2001.

Ιστορίες από τη Βίβλο, του Ματθαίου Μουντέ, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998.

«Ο κούνελος λέει τα κάλαντα», της Αντιγόνης Μεταξά (Θείας Λένας), από το βιβλίο Άκουσέ με Μαρία μου, εκδ. Ατλαντίς, Αθήνα χ.χ.

«Ο Χριστός γεννιέται» (ποίημα), της Καίτης Σταθούδη, από τη συλλογή Η μελωδία της αγάπης, εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1996.

Οι κόκκινες κάλτσες, του Μάνου Κοντολέων, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2003.

Πάσχα Ελληνικό, της Αγγελικής
Μαστρομιχελάκη, εκδ. Ακρίτας,
Αθήνα 1999.

Τα γιορτινά μας, της Ντίνας
Χατζηνικολάου, εκδ. Αστήρ,
Αθήνα 1983.

Τα Χριστούγεννα του τεμπέλη, του
Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, εκδ.
Παπαδόπουλος, Αθήνα 1998.

Το πάτερ ημών για παιδιά, του Λόις
Ροκ, εκδ. Μίνωας, Αθήνα 1995.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

«25 Μαρτίου» (ποίημα), του Β.
Χαρωνίτη, από το βιβλίο
Τιτιβίσματα, εκδ. Δίπτυχο, Αθήνα
1975.

Βασίλειος Διγενής Ακρίτας, της
Ελένης και του Δημήτρη

Καλοκύρη, εκδ. Κέδρος, Αθήνα
1983.

«Η Ελλάδα» (ποίημα), της Μαρίας
Γουμενοπούλου, από το βιβλίο
Άστρα, βότσαλα και νότες, εκδ.
Ηράκλειτος, Αθήνα 1985.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

12+1 παραμύθια από τη Θεσσαλία,
της Μαρούλας Κλιάφα (συλλογή),
εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1977.

Από τη λαϊκή μας παράδοση: 8.
Παροιμίες – Ευχές – Σοφά λόγια,
του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου
(επιλογή), εκδ. Καστανιώτη,
Αθήνα 1995.

Ελληνική Μυθολογία, απόδοση
Μενέλαος Στεφανίδης, εκδ. Σίγμα,
Αθήνα 1999.

Η γκρινιάρρα κατσίκα, του Αλέξη
Τολστόι, σε απόδοση του Γιάννη
Ρίτσου, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1984

Λαϊκά Παραμύθια για μικρά παιδιά,
του Β. Δ. Αναγνωστόπουλου, εκδ.
Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

Λαϊκοί Θρύλοι και παραδόσεις για
παιδιά, του Β. Δ.

Αναγνωστόπουλου, εκδ.
Καστανιώτη, Αθήνα 1992.

Μύθοι του Αισώπου, της Ελένης Βαλαβάνη, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1985.

Ο γάμος του Καραγκιόζη, του Ευγένιου Σπαθάρη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1997-

Ο Πλάτωνας, ο Σωκράτης και οι Ολυμπιακοί αγώνες των ζώων, της Όλγας Ιωαννίδου, εκδ. Λιβάνης, Αθήνα 2002.

Οι καρυάτιδες μετράνε τα αστέρια, της Ελένης Χατζούδη-Τούντα, εκδ. Αγκυρα, Αθήνα 2003.

Οι περιπέτειες της αρχαίας μαγισσούλας Μήστρας, της Σμαράγδας Μανταδάκη, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2003.

Ομήρου Οδύσσεια, απόδοση
Κώστας Πούλος, εκδ
Παπαδόπουλος, Αθήνα 2003.

Ώρα καλικάντζαρων, του Μ. Αυτζή,
εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα
2000.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Σεληνάνθρωποι στη γη, της
Γιολάντας Πατεράκη, εκδ.
Μουστάκα, Αθήνα χ.χ.

«Το κομπιουτεράκι μου» (ποίημα),
του Δ,. Μανθόπουλου, από το
βιβλίο Σαράντα χαμόγελα, εκδ.
Ευρωεκδοτική, Αθήνα χ.χ..

«Το ρολόι» (ποίημα), του Χάρη
Σακελλαρίου, από το βιβλίο
Παιδική ποίηση, εκδ. Καψάσκη,
Αθήνα 1994.

Βιβλιογραφικές / μουσικές πληροφορίες – εικόνες

Εικόνες

Φωτογραφίες

Μουσική

Εθν. Πιν.: Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ήρθε η πασχαλιά, Χ.

Σακελλαρίου, Παιδική ποίηση, Καψάσκης, Αθήνα 1994.

Χ. Γαρουφαλής, Τα πασχαλινά αυγά, 2001, λάδι σε μουσαμά, 52 X 71 εκ., Συλλογή Τράπεζας Αττικής.

Το λαγουδάκι της Λαμπρής, Α.
Μεταξά (Θεία Λένα), Εφημεριδούλα
της θείας Λένας, τ. 34, 1955.

Ε. Ηλιοπούλου,
Ζαχαροπλαστείο, λάδι σε πανί, 120
X 185 εκ., 1999.

Ο Χριστός και τα πουλιά, Β. Δ.
Αναγνωστόπουλος, Λαϊκοί θρύλοι
και παραδόσεις για παιδιά,
Καστανιώτης, Αθήνα 2002.

Sergei Prokofiev, Ο Πέτρος και
ο Λύκος, στο CD, Το καρναβάλι των
ζώων του Camille Saint Seans και
Ο Πέτρος και ο Λύκος του Sergei
Prokofiev, ARTION 2003.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

 Θ. Χατζημιχαήλ, Ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης μαχόμενος, 1933, υδατογραφία, 124 X 84 εκ., Συλλογή Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδος.

(μότο) «Πατρίδα», Σ. Παυλέας, Θαλασσινή Φήμη.

Ασπρογάλανο πανί, Γ. Σουρέλη, Ο αγέρας παίζει φλογέρα, Τήνος, Αθήνα 1977.

 Παύλος (σχεδίαση), Μ. Βαρδοπούλου (προσαρμογή), γραμματόσημο, σειρά: Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004, «Μοντέρνα Τέχνη και Ολυμπιακοί Αγώνες» (No 7/2004), 23/7/2004, κλάση 2.00 ευρώ, ΕΛ.ΤΑ. – Β. Κωνσταντινέα, γραμματόσημο, σειρά: Ευρωπαϊκή

Ενοποίηση – Κοινή Ευρωπαϊκή Αγορά
(No 7/1992), 12/10/1992, κλάση
90 δρχ., ΕΛ.ΤΑ. – Μ.
Βαρδοπούλου (σχεδίαση),
γραμματόσημο, σειρά: Επέτειοι –
Γεγονότα (No 3/1995),
21/6/1995, κλάση 100 δρχ.,
ΕΛ.ΤΑ.

Η γιορτή του «Όχι»,
Κ. Καλαπανίδας, Μ' αλογάκι
φτερωτό, Χ.Χ.

 Κ. Γραμματόπουλος, Έλα να
τα πάρης, 1941, έγχρωμη
λιθογραφημένη αφίσα, 100 X 70
εκ., Συλλογή Ιστορικής και
Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος -
Β. Κατράκη, Για τους στρατιώτες,
1941, έγχρωμη λιθογραφημένη
αφίσα, 100 X 70 εκ., Συλλογή

Ιστορικής και Εθνολογικής
Εταιρείας Ελλάδος.

Τα ελληνάκια (απόσπασμα), Ε.
Φακίνου, Κέδρος, Αθήνα 1980.

 Μπατανία (κεντητό σκέπασμα
κρεβατιού) από την Κρήτη,
Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης,
Αθήνα.

 Λαϊκά όργανα: νταούλι,
λαγούτο, φλογέρες,
Ανωγειανάκης Φ., Ελληνικά Λαϊκά
Μουσικά Όργανα, Μέλισσα, Αθήνα
1991.

 Δ. Σαμίου, Τραγούδια και
σκοποί από διάφορες περιοχές της
Ελλάδας, CD, N 4, UNIVERSAL
1996 – Χ. Αηδονίδης, Τραγούδια
της Θράκης και της Μακεδονίας,
CD, ALPHA 1998.

Ο αγωνιστής με την πένα, Α. Βαρελλά, Αναγνωστικό Γ' Δημοτικού, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1981.

 Αλεξάντρ - Μαρί Κολέν, Το Ελληνόπουλο, λάδι σε μουσαμά, 44 Χ 38 εκ., Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

 Π. Ρέγκος, Σκυριανό πανηγύρι, 1938, λάδι, 85 χ 100 εκ., Δημοτική Πινακοθήκη Θεσσαλονίκης.

(μότο) Μ. Δέδε, Γιορτές, έθιμα και τα τραγούδια τους, Φιλιππούτης, Αθήνα 1987.

Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Καταραμένο φίδι (απόσπασμα), Ε. Σπαθάρης, Ακρίτας, Αθήνα 1997.

Καραγκιόζης, φιγούρα
Θεάτρου Σκιών, Μουσείο Ελληνικής
Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα - Γ.
Χαρίδημος, Μπάρμπα Γιώργος,
φιγούρα Θεάτρου Σκιών, Μουσείο
Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα -
Β. Κορφιιάτης, Μ. Αλέξανδρος,
Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης,
Αθήνα.

Παροιμίες - γλωσσοδέτες, α.

Λαϊκά παραμύθια και παραμυθά-δες
της Λέρου, Δημ. Σχολείο Αγίας
Μαρίνας Λέρου, Λέρος 2004 - β.
Γ. Δ. Καψάλης, Οι παροιμίες του
Θεσπρωτού λόγιου Κώστα Αθ.

Μιχαηλίδη, Gutenberg, Αθήνα 1998
- γ. Μ. Γ. Μερακλής, Παροιμίες
ελληνικές και των άλλων βαλκανικών
λαών, Πατάκης, Αθήνα 1995 δ. Ν.
Γ. Πολίτης,

Μελέται περί του Βίου και της
γλώσσης του ελληνικού λαού.
Παροιμίοι, τόμ. α', Αθήνα 1899, -
ε. Γ. Παπαδόπουλος, «Γλωσσική
ύλη της νήσου Νισύρου»,
Ζωγράφειος Αγών, ό.π. - στ.
Γλωσσοδέτες, Μαντέματα, επιλογή
Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, ό.π.

[Οι τηγανίτες του Τραγοπόδη],
Π. Τσιμικάλη, Οι μυλωνάδες και η
νυφίτσα, Κέδρος, Αθήνα 1984.

Χελιδόνισμα, Α. Κυριακίδου -
Νέστορος, Οι 12 μήνες. Τα
Λαογραφικά, Μαλλιάρης - Παιδεία,
Θεσσαλονίκη χ.χ.

 «Χελιδόνισμα» από την
Αγριανή Σερρών, φωτ. Γ.
Αικατερινίδης, 1967, στο Γ. Ν.
Αικατερινίδης, «Το παιδί σε
εθιμικούς αγερμούς και ευχετηριακά

δρώμενα», Λαϊκή παράδοση και
Παιδί, επιμ. Β. Δ. Αναγνωστό-
πουλος, Καστανιώτης, Αθήνα
1999 - «Χελιδόνα» Β.Δ.

Αναγνωστόπουλος, Το τραγούδι
της «Χελιδόνας», στο Ερευνώντας
τον κόσμο του παιδιού, 1, Ελληνικά
Γράμματα, 1995

 Δ. Σαμίου, Η Περπερούνα και
άλλα τραγούδια του λαού μας για
παιδιά, CD ZODIAC 1998.

Τα δύο αδέρφια, Piquemal M.,
Lagautriere P. Les Philo-fables, Albin
Michel, Paris 2003, μετάφρ. Μ.
Καπλάνογλου.

 Φ. Ζανέτης, [Λίχνισμα],
Δημοτικό Σχολείο Πλάκας
Τριοβάσαλων Μήλου, Από το σιτάρι
στο ψωμί, επιμ. Διαγιέλλη Α.,
Τσιριγωτάκης Α., Μήλος 2001

Nelly,s «Γυναίκα με χειρόμυλο στα
Ανώγεια Κρήτης στη δεκ. 1930-40»
φωτογρ. αρχείο Μουσείου
Μπενάκη - Φ. Ζανέτης,
[αλώνισμα], ό.π. -Τ. Τλούπας,
[θερισμός], Παραδοσιακές
καλλιέργειες, Μουσείο Μπενάκη,
Αθήνα 1978 - [ζύμωμα] Ν.Μ.
Ψιλάκη, Το ψωμί των Ελλήνων και
τα γλυκίσματα της λαϊκής μας
παράδοσης, Καρμάνωρ, Ηράκλειο
2001.

 Θεόφιλος Χατζημιχαήλ, Μέγα
αρτοποιείον Γεωργίου Παναγιώτου
Κοντουφούρναρη. Εκ Θεσσαλίας
της Πρωτευούσης Λαρίσης, 1933,
Μουσείο έργων του Θεόφιλου,
Βαρειά Μυτιλήνης.

Αινίγματα, α. Μ. Αλ. Αλεξιάδης,
«Λαϊκό αίνιγμα και παιδί.

Παιδαγωγική διάσταση της σχέσης», στο Λαϊκή Παράδοση και Παιδί, επιμ. Β. Δ. Αναγνωστόπουλος, Καστανιώτης, Αθήνα 1999 – β. Χ. Χατζητάκη - Καψωμένου, Θησαυρός Νεοελληνικών Αινιγμάτων, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2001 - γ. Χ. Χατζητάκη - Καψωμένου, ό.π. - δ. Χ. Χατζητάκη Καψωμένου, ό.π.- ε. Πρόβλημα: Ν. Γ. Πολίτης, Αινίγματα και λογοπαίγνια, Ο εν Κωνσταντινοπόλει Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος, τομ. η' .

 Κ. Γραμματόπουλος εικονογράφηση στο Ι. Κ. Γιαννέλης – Γ. Σακκάς, Αλφαβητάριο, Ο.Ε.Δ.Β., χ.χ.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

 Σ. Ζαραμπούκα, εικονογράφηση στο βιβλίο της, Αστρογάτος, Πατάκης, Αθήνα 1994.

(μότο) «Ο υπολογιστής μου», Θ. Χορτιάτη, από ανέκδοτη συλλογή.

Κύριε Ντεσιμπέλ..., Δ.

Μανθόπουλος, Τα βούκινα της σιωπής, Αθήνα 1991.

Τυπικά παραδείγματα έντασης ήχων σε ντεσιμπέλ, Σχολική Εγκυκλοπαίδεια. Πατάκη Oxford, Πατάκης, Αθήνα 2001, τόμος 6, λήμμα: ήχος.

Η ηλεκτρική σκούπα και η λαχτάρα των δύο φίλων, Φ.

Χατζηχάννα, Οι περιπέτειες του Καρυδάκη και της Ζαχαρούλας, Ψυχογιός, Αθήνα 1995-

Ο υπολογιστής μου, Θ. Χορτιάτη,
από ανέκδοτη συλλογή.

Ο Σαλίγκαρος βγαίνει αμαξάδα
(απόσπασμα), Ζωή Κανάβα,
Γεμεντζόπουλος, Αθήνα χ.χ.

 Δ. Μυταράς, Το ατύχημα (2),
ακρυλικό, 220 X 190 εκ., 1987.

Το ρολόι της Μάρως, Λ.
Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου, Στη
γειτονιά του ήλιου, Καστανιώτης,
Αθήνα 1990

Λύσεις και απαντήσεις

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ο Χριστός και τα πουλιά.
Χελιδόνι

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

Τα δύο αδέρφια. Θερισμός, αλώνισμα, λίχνισμα, άλεσμα, ζύμωμα, ψήσιμο.

Αινίγματα. Μέλισσα και μέλι, το καρπούζι, θάλασσα, το κουτάλι στο στόμα.

Πρόβλημα: Τα πρόσωπα του προβλήματος είναι δύο ο παπα-Γιάννης και η παπαδιά Μαρία, που έφαγαν από τρία αυγά ο καθένας.

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

Ο υπολογιστής μου. Τα «εικονίδια» σημαίνουν: κλείσιμο του ενεργού παραθύρου, μενού έναρξη, απ' το οποίο οδηγούμαστε συνήθως στο κλείσιμο του υπολογιστή, μεταφορά ένα βήμα πίσω.

Περιεχόμενα 3ου τόμου

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ

(συνέχεια από τον 2ο τόμο)

Χάρης Σακελλαρίου, **Ἡρθε
η πασχαλιά** (ποίημα)..... 7

Αντιγόνη Μεταξά (Θεία Λένα),
Το λαγουδάκι της Λαμπρής..... 9

Ο Χριστός και τα πουλιά
(λαϊκός θρύλος) 14

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

19

Γαλάτεια Σουρέλη,
Ασπρογάλανο πανί 20

Κώστας Καλαπανίδας,
Η γιορτή του ΟΧΙ (ποίημα)..... 25

Ευγενία Φακίνου,
Τα ελληνάκια 27

Αγγελική Βαρελλά,
Ο αγωνιστής με την πένα 35

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΜΑΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ 43

Ευγένιος Σπαθάρης,
**Ο Μέγας Αλέξανδρος
και το Καταραμένο φίδι** 44

Παροιμίες – Γλωσσοδέτες 51

Πιπίνα Τσιμικάλη,
**[Οι τηγανίτες
του Τραγοπόδη]** 54

Χελιδόνισμα (λαϊκό) 64

Τα δύο αδέρφια (παραμύθι
από τη Μέση Ανατολή) 67

Αινίγματα 71

Η ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΖΩΗ ΜΟΥ

75

Δημήτρης Μανθόπουλος,
Κύριε Ντεσιμπέλ ... (ποίημα) .. 76

Φιλίσα Χατζηχάνα,
**Η ηλεκτρική σκούπα και
η λαχτάρα των δύο φίλων** 81

Θέτη Χορτιάτη,
Ο υπολογιστής μου (ποίημα) . 87

Ζωή Κανάβα,
**Ο Σαλίγκαρος βγαίνει
αμαξάδα** 90

Λότη Πέτροβιτς –
Ανδρουτσοπούλου,
Το ρολόι της Μάρως 93

Μικρή Βιβλιοθήκη.....	99
Βιβλιογραφικές / μουσικές πληροφορίες – εικόνες.....	106
Λύσεις και απαντήσεις.....	118

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.